

Михайличенко Наталя Миколаївна,
канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів
Донбаської державної машинобудівної академії (м. Краматорськ)

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ КОЛА ФУНКЦІЙ КОНТРОЛІНГУ ІННОВАЦІЙ

У статті проведено аналіз поняття «контролінг інновацій», розглянуто різні підходи до визначення кола функцій субсистеми контролінгу інновацій та визначено її місце в системі контролінгу на підприємстві та в управлінській системі в цілому. Подане авторське визначення поняття «контролінг інновацій», визначено коло функцій, які повинен виконувати контролінг інновацій, – координаційну, аналітичну, методичну, а також функцію інформаційного забезпечення інноваційних процесів на підприємстві.

Ключові слова: контролінг, контролінг інновацій, інновації, інвестиції, менеджмент інновацій, інноваційний процес.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання питання забезпечення умов економічного зростання підприємства виходять на перший план. Розвиток підприємства є неможливим без інновацій, спрямованих на підвищення його ефективності, забезпечення його відповідності суспільним запитам, гнучкості реагування на зміни в економічному середовищі та адаптивності до них. Тому питання контролінгу інновацій як концепції забезпечення ефективного управління інноваційними процесами суб'єкта господарювання є гостро актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі теоретичні аспекти контролінгу в інноваціях розглядали такі вчені: Берр Х., Кармінський А.М. [1], Башкатова Ю.І. [2], Модіц Т.В., Пестовська О.В., Фалько С.Г., Яковлев Ю.П. [3].

Виділення невирішених раніше питань. Утім зміст поняття «контролінг інновацій» досі залишається дискусійним питанням, що вимагає подальших досліджень і розробок.

Мета статті – це аналіз змістовного поля поняття «контролінг інновацій», визначення місця в системі контролінгу та в управлінській системі підприємства, окреслення кола функцій та завдань контролінгу інновацій.

Викладення основного матеріалу. Зупинимося на питанні, що зумовлює необхідність контролінгу інновацій. Може виникнути враження, що системи управління інноваціями (менеджменту інновацій) цілком достатньо для забезпечення інноваційного розвитку підприємства.

Проте це не так: так само, як контролінг не дублює функції управління в цілому, так і контролінг інновацій має функціональне поле, відмітне від менеджменту інновацій.

Контролінг – це сервісна по відношенню до менеджменту функція, тому управління інноваціями та контролінг інновацій не можна ототожнювати. Контролінг забезпечує інформаційну, методичну, координаційну підтримку управлінських процесів, саме цим і зумовлене коло функцій, які виконує контролінг.

Залучення контролерів для підтримки процесу управління інноваційними проектами, звісно, призводить до підвищення витрат на реалізацію проекту. Утім, як показала практика застосування контролінгу інновацій, ефективне управління за підтримки контролінгу дозволяє зменшити перевищення фактичних грошових витрат та

витрат часу над запланованими в середньому майже на 50% [1].

Визначимо місце контролінгу інновацій у загальній системі контролінгу (рис. 1). Рисунок показує, що контролінг інновацій і розробок – це один із елементів системи контролінгу за орієнтацією на окремі сфери фінансово-господарської діяльності підприємства. Водночас рисунок відображає тісний зв'язок контролінгу інновацій з елементами системи контролінгу за орієнтацією на управлінський процес: контролінгом планування, управлінським обліком, інформаційним та диспозитивним контролінгом.

Рисунок 1 – Місце контролінгу інновацій і розробок у системі контролінгу підприємства

Проаналізуємо, який зміст вкладається в поняття «контролінг інновацій» та яке функціональне поле йому належить на думку різних учених.

Так, Кармінський А.М. ототожнює контролінг інновацій із проект-контролінгом, оскільки інноваціям властиві всі ознаки проекту і їх можна розглядати як окремі проекти. Як головне завдання контролінгу інновацій Кармінський А.М. розглядає нагляд за процесом реалізації інноваційного проекту, а також контроль та інформаційну підтримку ефективного управління проектом. Учений підкреслює, що функцію розроблення плану реалізації інноваційного проекту покладено на керівника проекту, проте, методики та інструменти планування розробляють і надають проектній групі спеціалісти підрозділу контролінгу. У цьому знаходить реалізацію функція методичної підтримки планування.

Отже, Кармінський А.М. відносить контролінг інновацій до кола завдань підрозділу

контролінгу на підприємстві, але водночас підкреслює, що в проектній групі також працюють контролери, до кола функцій яких належать такі:

- облік виконання завдань;
- фіксація запланованих та фактичних термінів виконання проекту та використаних потужностей;
- виконання проміжної калькуляції;
- формування аналітичних звітів, що містять не лише безпосередню оцінку відхилень та аналіз їх причин, а й заходи, що пропонуються для усунення відхилень;
- коригування плану проекту як в оперативному, так і в стратегічному аспекті [1].

В умовах лінійно-функціональних систем управління контролери інноваційного проекту лінійно є підлеглими керівника проектної групи, а функціонально – центрального контролера підприємства.

Утім, детально окреслюючи функціональне коло контролінгу інновацій, Кармінський А.М. не дає визначення цього поняття.

Башкатова Ю.І. відзначає, що для управління інноваціями необхідна концепція, яка, з одного боку, включала б усі компоненти сучасного менеджменту, а з іншого – відповідала б вимогам, що ставляться до систем управління в умовах високодинамічних ринків; і як таку концепцію пропонує концепцію контролінгу.

Як основне завдання контролінгу інновацій Башкатова Ю.І. формує таке, що орієнтоване на результат проведення всіх процесів щодо впровадження нового технічного мислення стосовно продуктів і сфер застосування.

Крім того, Башкатова Ю.І. визначає коло специфічних завдань контролінгу інновацій:

- сприяння стратегічному та оперативному плануванню програм інновацій;
- оцінка запропонованих інновацій з точки зору ринку, витрат та економічності;
- планування та контроль бюджету сфери інновацій;
- контроль термінів реалізації інноваційних проектів та результатів;
- вибір та контроль показників;
- активне інформування про економічні та ринкові тенденції.

До процесу контролінгу інновацій Башкатова Ю.І. відносить:

- процес прийняття рішень;
- організацію служб контролінгу інновацій;
- оцінку та фінансування робіт у сфері інновацій;
- внутрішню та зовнішню звітність у сфері інновацій [2].

Таким чином, необхідно відзначити, що функціональне поле контролінгу інновацій, сформульоване Башкатовою Ю.І., наближається до функціонального поля поняття менеджменту інновацій, що є методологічно неправильним, оскільки контролінг не є управлінням, це сервісна по відношенню до управління функція, як підкреслено показує Кармінський А.М.

До того ж виникає питання доцільності відокремлення служби контролінгу інновацій у системі управління підприємством: у той час як схема, запропонована Кармінським А.М., дозволяє уникнути дублювання функцій, схема Башкатової Ю.І. містить ризик функціональної невизначеності за рахунок недостатньо чіткого розмежування контролінгу інновацій та менеджменту інновацій, причому схеми побудови контролінгу інновацій із відокремленням одного або декількох відділів контролінгу інновацій є більш витратні, що для більшості вітчизняних підприємств є

неприйнятним.

Позитивним моментом у концепції контролінгу інновацій, запропонованій Башкатовою Ю.І., є те, що служба контролінгу інновацій здійснює контроль орієнтування на поставлену мету за допомогою встановлених проміжних цілей, які виступають критеріями виконання стратегічного плану інновацій.

Чіткого визначення поняття «контролінг інновацій» Башкатова Ю.І. також не подає.

У той час як Кармінський А.М. та Башкатова Ю.І. чітко розмежовують контролінг інновацій та контролінг інвестицій, Яковлев Ю.П. їх ототожнює, відзначаючи, що інвестиції в інновації є найбільш важливими в сучасних умовах господарювання, а отже, контролінг інвестицій мусить бути спрямованим саме на такі інновації. Яковлев Ю.П. відзначає, що проектна діяльність нерозривно пов'язана з інноваційною, поняття ж останньої ґрунтується на понятті інноваційного процесу як процесу створення і поширення інновацій. Яковлев Ю.П. виступає з критикою такого підходу (ототожнення понять інноваційної діяльності та інноваційних процесів) і натомість пропонує розглядати інноваційну діяльність як інноваційну систему, управління якою проводиться на принципах управління проектами.

Додатково до традиційних показників, які відстежується під час реалізації проекту, Яковлев Ю.П. пропонує ввести «параметр адаптації» – показник, що характеризує здатність формованого продукту проекту адаптуватися до мінливих зовнішніх умов (що є вкрай актуальним у сучасних умовах господарювання).

Розглядаючи інвестиції в інноваціях, Яковлев Ю.П. відокремлює такі завдання контролінгу інвестицій:

- аналіз методики планування інвестиційних проектів;
- розроблення системи критеріїв для оцінки ефективності інвестиційних проектів;
- координація процесу планування й бюджетування інвестиційних проектів;
- економічний аналіз планів і бюджетів інвестиційних проектів;
- збір поточної інформації (моніторинг) і поточний контроль ходу робіт із проекту;
- аналіз змін у внутрішньому й зовнішньому середовищі та оцінка їх впливу на хід проекту;
- коригування планів інвестиційних проектів згідно зі змінами в умовах господарювання;
- контроль проекту за змістом виконаних робіт за термінами;
- аналіз причин відхилення від плану;
- контроль виконання бюджету інвестицій та аналіз відхилень від бюджету;
- оцінка майбутньої ефективності проекту з урахуванням таких умов, як змінюваність;
- розроблення рекомендацій для прийняття управлінських рішень [3].

Таким чином, функціональне поле контролінгу інвестицій у трактуванні Яковлева Ю.П. є цілком іманентним поняттю «контролінг» і відображає сервісну функцію останнього.

Тим не менш, дискусивним залишається питання – чи слід розмежовувати поняття «контролінг інвестицій» та «контролінг інновацій». До того ж ані контролінгу інновацій, ані контролінгу інвестицій Яковлев Ю.П. не дає категоріального визначення, тільки відзначає характерні риси останнього – стратегічну спрямованість і проектну орієнтацію.

Дамо авторське визначення поняття «контролінг інновацій».

Контролінг інновацій – це складова системи контролінгу за орієнтацією на окремі сфери фінансово-господарської діяльності підприємства, що здійснює підтримку управління інноваційною системою підприємства шляхом координації, моніторингу, аналізу, методичного та інформаційного забезпечення інноваційних проєктів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, сучасні умови господарювання вимагають від підприємств постійної уваги до управління інноваційними процесами, що зумовлює актуальність розроблення концепції, що відповідає б як вимогам сучасного менеджменту, так і умовам економічного середовища, що постійно й швидко змінюється, особливо стосовно сфери інновацій. Такою концепцією може служити концепція контролінгу, на засадах якої пропонується реалізація підсистеми контролінгу інновацій на вітчизняних підприємствах.

У результаті аналізу різних підходів до визначення функціонального кола поняття «контролінг інновацій» пропонуємо розглядати контролінг інновацій як сервісну функцію по відношенню до системи інноваційного менеджменту, що передбачає, насамперед, координаційну, аналітичну, методичну функції, а також функцію інформаційного забезпечення інноваційних процесів на підприємстві.

1. Контролинг в бизнесе. Методологические и практические основы построения контроллинга в организациях / А.М. Карминский, Н. И. Оленев, А.Г. Примаков, С.Г. Фалько. – 2-е изд. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 256 с.

2. Башкатова Ю.И. Контролинг / Ю.И. Башкатова. – М. : Изд. центр ЕАОИ, 2008. – 108 с.

3. Яковлев Ю.П. Контролинг на базі інформаційних технологій / Ю.П. Яковлев. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 318 с.

Н.Н. Михайличенко

Проблемы определения круга функций контроллинга инноваций

В статье проведен анализ понятия «контролинг инноваций», рассмотрены различные подходы к определению круга функций подсистемы контроллинга инноваций и определено ее место в системе контроллинга на предприятии и в управленческой системе в целом. Дано авторское определение понятия «контролинг инноваций», определен круг функций, которые должен выполнять контролинг инноваций, – координационная, аналитическая, методическая функция, а также функция информационного обеспечения инновационных процессов на предприятии.

Ключевые слова: контролинг, контролинг инноваций, инновации, инвестиции, менеджмент инноваций, инновационный процесс.

N.M. Mykhaylychenko

The problem of determining the range of innovation controlling functions

The article analyzes the concept of “controlling of innovation”, examines the various approaches to defining the range of functions of innovation controlling subsystem and determines its place in the system of company controlling and the management system as a whole. It provides the author’s definition of “controlling of innovation”, defines the circle of functions to be performed by controlling of innovation – the coordination, analytical, methodical functions and the function of information management of innovation processes in the enterprise.

Keywords: controlling, controlling of innovation, innovation, investment, management of innovation, innovation process.

Отримано 25.10.2011 р.